

UDK 821.163.42.09-31

Pregledni rad

Vedrana ŽIVKOVIĆ-ZEBEC (Osijek)

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku

vzivkovic@foozos.hr

Marija ZBOŽIL (Osijek)

Osnovna škola Ljudevita Gaja u Osijeku

marija.zbozil@gmail.com

**FORMIRANJE MLADENAČKOG IDENTITETA U ROMANIMA
IMAŠ FEJS? I BACIT ĆU TI KOMPJUTER KROZ PROZOR
JASMINKE TIHI-STEPANIĆ**

U radu je istraženo formiranje mladenačkog identiteta u dva romana Jasminke Tihi-Stepanić *Imaš fejs?* (2011) i *Bacit ću ti kompjuter kroz prozor* (2013). Jasminka Tihi-Stepanić pripada suvremenim hrvatskim autorima književnosti za djecu i mlade i u svojim djelima donosi probleme i izazove odrastanja u 21. stoljeću. U analiziranim romanima u središtu su naracije protagonisti u razdoblju rane adolescencije i njihovi problemi i interesi, koji uključuju korištenje medija, odnose u obitelji, odnose među vršnjacima i obveze u školi. U oba romana važnu ulogu imaju mediji koji predstavljaju prostor bijega od problema ili prostor za uspostavljanje novih odnosa i formiranje položaja u društvu. Obitelj se kao narativna figura pojavljuje u važnoj ulozi i načini funkcioniranja obitelji, te tip roditeljskog odgoja utječu na formiranje mladenačkog identiteta i načine ponašanja. Utjecaj vršnjaka ukazuje na kolebljivost identiteta adolescenata koji se nalaze između zahtjeva roditelja i težnje za pripadnošću vršnjačkoj skupini. Škola se nalazi u pozadini naracije u oba romana, ali ostavlja pozitivan utjecaj na formiranje identiteta likova.

Ključne riječi: književnost za mlade, formiranje mladenačkog identiteta u književnosti, rana adolescencija, *Imaš fejs?*, *Bacit ću ti kompjuter kroz prozor*

Uvod

Romani Jasminke Tihi-Stepanić pripadaju korpusu hrvatske književnosti za mlade i namijenjeni su implicitnim čitateljima koji pripadaju razdoblju rane adolescencije¹, odnosno dobi između 12 i 14 godina.

U hrvatskoj književnosti za djecu i mlade Jasminka Tihi-Stepanić objavila se u dječjim časopisima objavljujući kratke priče i crtice, a autorica je i dječjih slikovnica, zbirki priča i dječjih romana. Prvi roman za djecu i mlade *Imaš fejs?* objavila je 2011. i zaključno s 2018. objavila je ukupno pet romana za djecu i mlade².

Suvremena hrvatska književnost ima, prema Stjepanu Hranjecu (2006), neke elemente koji ju razlikuju od književnosti prethodnih razdoblja: od predstavljanja tema poznatih od ranije na nov način, pojave novih tema, osobito iz svijeta tehnike i urbanog okruženja do pojave tabuističnih motiva i detabuiranja nekih tema (npr. smrt, droga, zlostavljanje i slično). Hameršak i Zima (2015) navode da se suvremena predodžba o adolescenciji u suvremenoj književnosti za mlade³ „iščitava kao relativno unificirana, oslonjena na već spominjane koncepte otklona od roditeljske ili visoke kulture, ali istovremeno i koncepte društvene uklopljenosti. U njoj su dominantni koncepti identiteta/sazrijevanja, usmjerenosti adolescenta ili adolescentice na samu sebe, na koncept tijela ili tjelesnosti osobito povezan s predodžbom o adolescentici, na koji se nadovezuju koncepti erotičnog i mladenačke spolnosti. Razvidan je i koncept ugroženosti (...) te naposljetku koncept površnosti i hipertrofirane društvenosti, u novije vrijeme virtualne“ (Hameršak i Zima 2015: 372–373).

¹ Autori koji se bave adolescencijom govore o tri podfaze adolescencije: ranoj, srednjoj i kasnoj. „Rana adolescencija počinje pubertetom i obuhvaća dob između 10 i 14 godina. Srednja adolescencija obuhvaća dob između 15 i 18 godina. Kasna adolescencija je podfaza, čiji je kraj osobito teško procijeniti, a smješta se u razdoblje između 19. i 22. godine (prema nekim autorima i do 25. godine). Ove se podfaze mogu točnije definirati prema njihovim karakteristikama, a kronološka dob predstavlja tek grubu mjeru“ (Rudan 2004: 37).

² *Imaš fejs?* (2011), *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* (2013), *Moja neprijateljica Ana* (2015), *Doma iza žice* (2017), *Ljeto na jezeru Čiču* (2018). Romani su joj i recepcijski dobro prihvaćeni. Prema podacima Knjižnica grada Zagreba, roman *Imaš fejs?* najčitaniji je roman za mlade u 2013. godini (<http://www.hdkdm-klubprvihpisaca.hr/tihi-stepanic-jasminka/>). Romani su prepoznati i u struci pa je roman *Imaš fejs?* (2011) nagrađen nagradom Mato Lovrak za najbolji roman za djecu i mlade 2011, a roman *Moja neprijateljica Ana* (2015) dobio je nagradu Anto Gardaš koju dodjeljuje Društvo hrvatskih književnika – Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski.

³ Terminologija koja se tiče samoga naziva književnost za mlade, za koji se autorice u ovome radu odlučuju, u hrvatskoj znanosti o književnosti nije usustavljena i koriste se različiti nazivi poput književnost za djecu i mlade, omladinska književnost, adolescentska književnost i dr. (v. Hameršak i Zima 2015).

Jasminka Tihi-Stepanić u svojim romanima donosi suvremenu i aktualnu tematiku koja uključuje i problematiziranje korištenja medija, virtualne komunikacije i tehnologije, čime se, prema Lovrenčić (2013), priključila dužoj listi suvremenih hrvatskih književnika koji se u svojim djelima bave sličnim temama. S obzirom na navedene karakteristike njezinih romana ona nedvojbeno pripada generaciji suvremenih autora koji u svojim djelima nastoje prikazati odrastanje i formiranje identiteta adolescenata u 21. stoljeću. Stoga će se u radu, na odabranom korpusu od dva prvoobjavljena romana, *Imaš fejs?* i *Bacit ću ti kompjuter kroz prozor*, koje povezuje problematiziranje korištenja medija u životu mladih, istražiti kako se formira mladenački identitet i što utječe na formiranje identiteta.

1. Razdoblje adolescencije i formiranje identiteta

Pitanja tvorbe identiteta, kao i identifikacije i prirode subjekta, neka su od ključnih smjerova istraživanja u humanističkim znanostima. Dva su suprotstavljena gledanja na tvorbu identiteta: esencijalističko i antiesencijalističko. Esencijalističko gledanje je fiksno i pri takvom se gledanju na identitet smatra da se na uspostavljeni identitet ne može utjecati dok antiesencijalistički pristup identitet vidi kao promjenjivu kategoriju pri čemu je identitet stalno u nastajanju (Pternai-Andrić 2012).

Suvremeni pristupi zagovaraju antiesencijalistički pristup koji identitet vide u odnosu prema „drugome“, odnosno identitet se uspostavlja s obzirom na „(...) jednakost ili različitost od drugoga“ (Pternai-Andrić 2012: 10). Teoretičari koji se bave pitanjima identiteta ističu da se identitet gradi, pa stoga govore o „konstruiranju identiteta kroz interakciju, neki o iskazivanju identiteta, o igranju/izvođenju identiteta ili pak o *pregovaranju* identiteta u svakoj novoj situaciji“ (Skelin-Horvat 2017: 25).

Suvremeni autori koji se bave pitanjima identiteta ističu njegovu fluidnost, odnosno da se identitet neprestano gradi ovisno o kontekstu (usp. Hall 1996 [2006]; Kaufmann 2006; Pternai-Andrić 2012; Koss i Tucker-Raymond 2014; Skelin-Horvat, 2017), a adolescencija je razdoblje intenzivnog formiranja identiteta i razdoblje kada se dosadašnji konteksti mijenjaju na više razina. U tom se razdoblju u pojedincu pojavljuju promjene na fizičkoj, psihičkoj, kognitivnoj i hormonalnoj razini i sve one utječu na ponašanje pojedinca i formiranje identiteta u toj dobi. U toj se dobi napuštaju poznati obrasci ponašanja i preuzimaju nove društvene uloge, razvijaju raznoliki identiteti i uče novi obrasci ponašanja, a sve to pod utjecajem škole, globaliziranog svijeta i vršnjaka (Skelin-Horvat 2017).

2. Formiranje identiteta u romanima Jasminke Tihi-Stepanić

U radu će se promatrati što utječe i kako se formira identitet u prva dva romana Jasminke Tihi-Stepanić *Imaš fejs?* (2011) i *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* (2013) kojima je poveznica tematiziranje pojavnosti i uloge medija u životu mladih. U romanima se obuhvaća više segmenata života mladih, od života unutar obitelji, skupine vršnjaka do načina provođenja slobodnog vremena, a prema navedenim odrednicama pristupit će analizi formiranja identiteta u romanima. Protagonisti su romana u završnim razredima osnovne škole, a i prema implicitnim čitateljima romani pripadaju čitateljima u dobi rane adolescencije. U toj podfazi odrastanja pojedinci uočavaju promjene na sebi i počinju svijet oko sebe gledati drugačije. Na nov način promišljaju o životu, prolaznosti, smrti, ali i o roditeljima, čije odluke i ponašanje često preispituju i nailaze na neslaganje s njima. Razvijaju nove oblike odnosa s vršnjacima, koji dobivaju važniju ulogu u životu pojedinca (Rudan 2004).

Književnost za mlade često se bavi problematikom konstruiranja identiteta. Razmatrajući pitanje konstituiranja identiteta u književnosti, Culler (2001) navodi kako je pripovjedna književnost pratila sudbine likova – „kako oni sami sebe izgrađuju i kako su određeni različitim okolnostima svoje prošlosti, izborima koje čine i društvenim silnicama koje na njih djeluju“ (Culler 2001: 129). Stoga će se u analizi pratiti kako na formiranje identiteta utječu – mediji, koji su danas nezaobilazan dio života cjelokupne populacije; kakva je uloga obitelji na formiranje sigurnoga ili nesigurnoga mladenačkoga identiteta; utjecaj vršnjaka kao bitne društvene skupina u razdoblju adolescencije, odnosno razlike u kolektivnom i individualnom identitetu; te škola kao mjesta institucionalnog obrazovanja.

2.1. Mediji i formiranje identiteta

U oba promatrana romana mediji imaju važnu ulogu koja se ostvaruje na različite načine i kroz različite medije. Tematiziranje medija u književnost za mlade sve je češće i na taj se način djela nastoje približiti mladima i reflektirati njihovu svakodnevicu i način života. Koss i Tucker-Raymond (2014) navode da se digitalni mediji u književnosti za mlade pojavljuju kao dio identitetske igre, konstrukcije i razvoja identiteta. Mladi, koji su pod konstantnim pritiskom da se prilagode, pod utjecajem medija ulaze u stalno nove odnose s drugima pri čemu se konstruiraju raznovrsni novi identiteti preuzimajući uloge u društvu (Skelin-Horvat 2017). Mediji se u romanima pojavljuju u pozivanom kontekstu, pružajući mogućnost suvremene olakšane komunikacije, ali je negativan kontekst naglašeniji. Ujedno su u romanima načini korištenja

medija i rodno obilježeni, i djevojke i mladići ih koriste na različite načine i s različitom svrhom.

U romanu *Imaš fejs?* naslovna sintagma implicira tematiku romana u kojemu se problematizira korištenje društvene mreže Facebook, a Jerkin (2012: 126) navodi da „naslov preuzet iz svakodnevne mladenačke komunikacijske situacije i tematizacija fenomena društvene mreže među mladima ukazuju na to da bi djelo moglo pripadati stvarnosnoj prozi.“ U romanu se prate dnevnički zapisi djevojke Kate čije odrastanje nije u većoj mjeri obilježeno korištenjem medija, a ona u više situacija o medijima ima razvijeno kritičko mišljenje, što je rezultat i obiteljskog odgoja, o čemu će se govoriti u narednim poglavljima. Kata kritički gleda na ponašanje svoje prijateljice Nataly koja nekritički koristi društvenu mrežu Facebook s težnjom da učvrsti svoj, i u stvarnom životu dobar, društveni status, ali i kako bi ostvarila romanu sa starijim mladićem. Uz komunikaciju preko Facebooka s „prijateljima“ među kojima ima i poznatih i nepoznatih ljudi, ona upoznaje starijeg mladića imenom Tommy Boy s kojim započinje komunikaciju. Dopisivanje s njim postaje joj glavna preokupacija u životu, što joj s vremenom počinje ometati svakodnevno funkcioniranje i obveze, prvenstveno u školi, ali i pažnju u međusobnim kontaktima, kao i spavanje. Dragun (2015: 514) navodi da se „(...) usred takvoga teško kontroliranoga premještanja i prožimanja razina stvarnosti, stvarnost i iluzija više ne mogu razlikovati i pritom ne samo da svako odgovorno djelovanje gubi okvir orijentacije nego više nije moguće ni razlikovanje između stvarnosti kakva ona uistinu jest i kakva bi trebala biti.“ Jerkin (2012) ističe da su u djelu naglašene negativne strane društvene mreže Facebook. Naime, način na koji se komunicira preko društvenih mreža u romanu ima upozoravajuću poruku. Kata nastoji korigirati prijateljičino ponašanje upozorenjima, ali ostaje bez uspjeha, dijelom i svojom krivnjom, a sve to u konačnici dovodi do toga da Natalyno neodgovorno korištenje društvenih mreža dovodi nju u realnu opasnost, te ostavlja i fizičke posljedice. Kata, u čijem se ponašanju u romanu može iščitati kolebljivost identiteta, u odnosu prema društvenim mrežama formirana je kao siguran pojedinac i vrlo zrelo razmišlja o razlikama stvarnog života i društvenih mreža: „Postalo mi je jasno da virtualni životi na *fejsu* nisu neki paralelan svijet, ne žive oni uz naše stvarne živote nego se zarivaju u njih, vedre ih i oblače. Klikom miša pustiš nekoga u svoj svijet, on ga nastani i razbaškari se u njemu kao da je doma“ (Tihi-Stepanić 2011: 81).

Društvene mreže funkcioniraju kao „laboratorij novih načina sebeidentifikacije, gdje identitetska inovacija dobiva, oslobađajući se tijela, jednu novu dimenziju“ (Kaufmann 2006: 80). Virtualni identiteti likovima omogućavaju da se prikažu drugačijima nego su u stvarnom životu i stvaraju sliku sebe ka-

kvu oni žele. Nataly laže o svojim godinama, prikazuje se starijom nego što je, što joj omogućuje i njezin fizički izgled s razvijenim oblinama. Mladić koji se na društvenoj mreži naziva Tommy Boy ne otkriva svoj pravi identitet, a po slikama koje ostavlja vidi se da je stariji i nastoji privući djevojke materijalnim stvarima, poput slika s motorima koje postavlja na svoj profil nastojeći vizualnim identitetom ostaviti dojam „opasnog dečka“. Komunikacija koju Nataly i Tommy Boy vode na društvenoj mreži ne uključene intelektualne teme jer: „Ne moraju svi voditi veleučene razgovore o lijepoj književnosti i filmovima. Ima i onih koje zanima život s velikim Ž“ (2011: 15).

S obzirom da način na koji se oblikuju virtualni identiteti utječe na percepciju i status na društvenoj mreži (Koss i Tucker-Raymond 2014), likovi, osim što vizualnim identitetima šalju sliku o sebi, to čine i odabirom imena, odnosno nadimka koji koriste na društvenoj mreži. Kada govorimo o imenu, odnosno nadimku, Peternai-Andrić navodi da se imenom „pojedince ne može opisati, ime je „prazni označitelj“ lišen veze s ikakvim preciznim sadržajem (...)“ (2012: 205), ali kada govorimo o tvorbi virtualnih identiteta i odabira nadimka, onda je situacija drugačija i ne radi se o „praznim označiteljima“ nego oni nose konotativno značenje te se odabirom nadimka želi sugerirati dio sadržaja. U romanu se pojavljuju virtualni identiteti u kojima se koriste vlastito odabrani nadimci kojima se nastoji ostaviti prve naznake identiteta i već time oblikovati značenje. S obzirom da imenovanje može predstavljati proces uključivanja u neku zajednicu (v. Peternai-Andrić 2012), Kata, želeći na društvenoj mreži privući Tommy Boya na komunikaciju, odabire nadimak Hot Girl⁴, čime želi ostaviti dojam privlačne djevojke i privući mladića u čije namjere sumnja.

Osim vlastitog i samovoljnog korištenja medija, u ovome se romanu tematiziraju i mediji koji prenose vijesti s predznakom senzacionalističkog pristupa. Vijesti o Katinom pijanstvu praćene su nizom komentara, a sve je to poljuljalo njezino samopouzdanje i reputaciju. Iako su mediji „nastojali“ zaštititi njezin identitet, svi su iz Katine okoline znali o kome se radi i njihov se pogled na nju promijenio. Nepromišljenost medija i želja za senzacijom, čine da se jedan, inače većinom siguran identitet, ali koji je ipak u formativnim godinama, osjeća nesigurno. U takvoj se situaciji škola, na koju Dragun (2015) upućuje da je prikazana gotovo idealizirano, pokazuje kao bitan čimbenik za-

⁴ Ujedno iz primjera u romanu može se zaključiti da odabir nadimaka ukazuje i na specifično korištenje jezika – nadimci na virtualnim mrežama su na engleskom kao jeziku „prestiza“. Nikolić-Hoyt (2016) navodi da engleski jezik ima prestižan položaj među europskim jezicima i njegova je ekspanzija vidljiva u znanstvenom, kulturnom i osobito supkulturnom diskursu suvremenog svijeta. Današnja masovna uporaba engleskog jezika „(...) posljedica je prestiža anglo-američke kulture i medijalizacije svijeta (...)“ (Nikolić-Hoyt 2016: 175).

štite mladih. Svi su učenici u razredu dobili od razrednice i stručne službe upozorenja zbog nedoličnog ponašanja na rođendan, ali Katu se nije naročito spominjalo. Nastojali su je zaštititi u takvoj specifičnoj situaciji jer su ipak u tome sudjelovali i drugi učenici. Jedino je Marina, učenica iz razreda, pisala ružno o Kati po *fejsu*, ali Kata je odlučila ne reagirati na te natpise, što ukazuje na njezinu zrelost i sposobnost nošenja s neugodnim situacijama u okolini.

U romanu *Bacit ću ti kompjuter kroz prozor* mediji predstavljaju prostor bijega u kriznoj situaciji u kojoj se našao mladić Luka zbog promjena u njegovom svakodnevnom životu, odnosno razvoda roditelja, očeve nove obitelji i preseljenja u drugu školu. Zbog nove situacije u kojoj se našao, on bježi u svijet računalnih igara. Lukino ponašanje donosi „osciliranje između dva identitetska modaliteta“ (Kaufmann 2006: 82), odnosno stvarnoga života i svakodnevnih obaveza i ulaženja u novi svijet značenja koji mu nudi intenzivniji doživljaj (Kaufmann 2006) pri čemu identitet zadobiven u računalnoj igri utječe i na njegov stvarni život. Računalne igre su potpuno zaokupile njegov svijet, samo o tome misli, čak i bježi iz škole kako bi igrao igrice. Igrice su mu važnije i od odnosa s vršnjacima i društvenih mreža, a pri igranju osjeća i fizički učinak, znoji se i iscrpljen je. U njegovu se ponašanju može prepoznati „difuzija identiteta“ za koju Erikson (2008: 146) navodi da je „redovito prati i akutni poremećaj osećanja za rad, bilo u obliku nesposobnosti koncentracije na zahtevane ili predložene zadatke, bilo u obliku autodestruktivne zaokupljenosti nekom jednostranom aktivnošću, npr. čitanjem knjiga.“ Evazija u svijet računalnih igara predstavlja model rješavanja konflikta⁵ i događa se zbog nesposobnosti nošenja s obiteljskim problemima i dok igra računalne igre, Luka se osjeća sretno i one su mu čvrsta luka u situaciji u kojoj se našao. Tada ne prolazi krize identiteta niti osjeća druge probleme: „Čekao sam da se situacija u stanu smiri, da se mama i Maja presele u svijet snova kako bih se ja mogao preseliti u svijet igrica u kojem nitko neće očekivati od mene da popustim samo da bi se netko osjećao bolje, u svijet u kojem ne postoje svađe mojih roditelja, u svijet gdje tata ne ignorira moje i Majino postojanje i gdje mamina želja da stvari drži pod kontrolom ne vrijedi (Tihi-Stepanić 2013: 22). Luka svoj identitet gradi u odnosu na igricu u koju se (pre)često povlači, ona mu predstavlja i utjehu, ali i mjesto gdje osjeća jačinu i nedodirljivost i taj bijeg mu predstavlja najbolji način obrane. Ipak, postaje svjestan slabosti u stvarnom životu i da igrice nisu isto što i stvarni život, a osvještenje dolazi na kraju romana, donoseći i pedagošku poruku o razlikama stvarnoga života i igre. „Što bi sada napravio moj avatar u igrici? Čekao da mu se vrati dah? Trčao?

⁵ O svijetu tehnike kao evaziji i modelu rješavanja konflikta piše Aleksandar Flaker (1984) u svojoj studiji *Proza u trapericama*.

Odjednom mi se javila misao da život nije drukčiji od igrice samo po tome što nema stroga pravila, već i po tome što život uključuje i nešto što se zove obzir, osjećaji i odgovornost prema sebi i drugima“ (Tihi-Stepanić 2013: 124).

2.2. Utjecaj obitelji na formiranje identiteta

U oba promatrana romana obitelj ima važnu ulogu pri formiranju identiteta, a njezino je funkcioniranje prikazano na različite načine, ali s vođenjem prema istome zaključku – način funkcioniranja i tip obitelji utječe na izgradnju identiteta mladih i njihovo ponašanje.

U romanu *Imaš fejs?* dvije protagonistice odrastaju u različitim tipovima obitelji što utječe i na izgradnju njihova identiteta i stavove o životu, kao i odnos prema iskušenjima koja donosi vrijeme odrastanja. Kata odrasta u „idealnoj“, nuklearnoj obitelji u kojoj vladaju odnosi povjerenja, uvažavanja, međusobnog poštovanja i pokazivanja osjećaja. Nema povisivanja tonova, roditeljska briga o djeci je zajednička. Kata, u razdoblju rane adolescencije kada se ponašanje roditelja preispituje, svoju obitelj doživljava kao dosadnu. Iako je obitelj suvremena sa zaposlenom majkom, koja obitelj ostavlja na godinu dana i odlazi na stručno usavršavanje u Irsku, djeca odrastaju pod osjećajem obiteljske sigurnosti i topline. Tip obitelji u kojoj odrasta utječe na formiranje Katinih stavova i načina ponašanja i ona promišlja vrlo zrelo, često puno zrelije od svojih vršnjaka, ali ni ona se ne odupire uvijek zahtjevima vršnjaka i želji da se uklopi u grupu, u čemu vidimo kolebljivost njezina identiteta između zahtjeva vršnjačke skupine i roditeljskog odgoja.

S druge strane, Nataly odrasta u sasvim drugačijoj obiteljskoj sredini. Iako izostaje obiteljska patologija, odnosi njezinih roditelja nisu idealni kao u Katinoj obitelji. Uloge u njezinoj obitelji obrnute su u odnosu na očekivanja u patrijarhalnom društvu u kojemu je uobičajena muška javna, a ženska privatna sfera i upravo to uzrokuje negativnosti u njihovu odnosu⁶. Majka je zaposlena i privređuje za obitelj i iako je kao mlada zapostavila sebe i svoju karijeru zbog osnutka obitelji, sada si to ne želi ponovno učiniti. S druge strane oca muči egzistencijalna kriza jer on nije taj koji osigurava egzistenciju obitelji. Komunikacija među roditeljima je loša, ne pomažu si međusobno i ne uvažavaju se. Oboje odlaze od kuće i ostavljaju Nataly samu, majka ide na turneju s

⁶ Pateman navodi da su u patrijarhalnom društvu različita očekivanja u odnosu na ulogu žene ili muškarca s obzirom na privatnu i javnu sferu: „(...) način na koji su muškarci i žene različito smješteni unutar privatnog života i javnog svijeta složeno je pitanje, ali ispod složene zbilje leži uvjerenje da je priroda žene takva da trebaju biti podređene muškarcima i da je njihovo pravo mjestu u privatnoj, kućnoj sferi. Muškarci trebaju biti u objema sferama i u njima vladati“ (Pateman 1998: 114).

kazalištem, a otac na more slikati. Obiteljski odnosi reflektiraju se na njezino ponašanje i ona među vršnjacima i *online* pokušava naći supstituciju za neregulirane odnose unutar obitelji. Nataly, uz novčanu podršku bake, ima i veće novčane resurse, a roditeljsko popuštanje i nedovoljna kontrola omogućuju joj svojevoljno modno izražavanje, pa ona uz tjelesne proporcije i odabirom odjeće ostavlja dojam starije i izazovne djevojke. Otpor prema roditeljima i kritičko gledanje na njihov život i odabire životnih rješenja, poput neshvaćanja majke koja se u mladosti odrekla karijere zbog majčinstva, utječu na formiranje Natalynih stavova, a velika sloboda koju uživa u obitelji utječu na njezino ponašanje i u konačnici dovođenje sebe u rizične situacije.

Jak utjecaj obitelji vidljiv je na različitim područjima života likova, od ponašanja među vršnjacima, ocjena u školi do izbora odjeće i odnosa prema potrošačkom društvu. Katina majka nastoji utjecati na njezino ponašanje i izgled, stoga Kata nosi ono što je, prema majčinom mišljenju, prikladno za njezinu dob. Iako Kata ima želju kupovati po trgovačkim centrima, majka ju nastoji odvratiti od konzumerističkog načina života. U Katinim promišljanjima uočava se kolebljivost njezina identiteta između roditeljske kulture i kulture mladih, ali ona, iako smatra da roditelji imaju „nazadnjačke stavove“, ne opire im se, nego svoje misli zapisuje u dnevnik, u kojemu izražava nezadovoljstvo nekim aspektima svog života, ali se, uz jednu iznimnu situaciju kada se u društvu vršnjaka napije, ponaša prema očekivanjima roditelja. Stoga Katu možemo promatrati kao „apolonsko“ dijete jer se ne opire autoritetu, svoje otpore nikad glasno ne izražava i njezin se identitet razvija pod utjecajem odraslih.⁷ Samo u nekim situacijama Kata ipak blago iskazuje svoj bunt i roditelje smatra staromodnima, ali kroz njezine se dnevničke zapise iščitava svijesti o brizi roditelja o njoj i prevenciji neželjenog ponašanja pod utjecajem vršnjaka. Iz njezinih se zapisa može iščitati i pedagoška poruka romana, ali i odgovornost koju roditelji imaju na odgoj djece jer: „O roditeljima ovisi kakvo je dijete.“

⁷ O oblikovanju dječjih i adolescentskih likova u hrvatskoj književnosti za djecu i mlade s obzirom na Jenskove predodžbe o „apolonskom“ i „dionizijskom“ djetetu piše Dubravka Zima u svojoj studiji *Kraći ljudi*. Zima preuzima Jenskove predodžbe o djetetu kao „apolonskom“ ili „dionizijskom“ i primjenjuje ih u analizi dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu od početka hrvatskog dječjeg romana do kraja 20. stoljeća. „Dionizijska“ je ona slika o djetetu, tumači Jenks, koja u osnovi počiva na kršćanskoj predodžbi izvornom grijehu te koja dijete predočava kao biće podložno utjecajima, osobito zlima. Ono dolazi na svijet kao građa koju tek treba oblikovati i potencijalno je loše, a odgovornost je odraslologa da nadzire i upravlja procesom koji će to dijete usmjereno na užitak i udovoljavanje samome sebi „pravilno“ usmjeriti (...) Posve je suprotna „apolonska“ predodžba o djetetu koja dijete prikazuje kao nevino, anđeosko, neokrznuto pogubnim utjecajem društva, blisko prirodi, fantastici, intuitivnom. (...) dužnost je odraslologa da tu „izvornu“ dobrotu ušćuva neokrznenu što je moguće dulje“ (Zima 2011: 17).

Odrasli često na promjene i probleme koji se zbivaju kod mladih gledaju negativno (v. Skelin Horvat 2017), ali u ovom romanu to nije tako prikazano jer je odnos majke i kćeri prikazan kao odnos pun povjerenja. Takav se odnos pokazao osobito bitnim u kriznim situacijama. Nakon Katina pijanstva, majka provodi s njom vrijeme i pomaže joj prebroditi kriznu situaciju, što utječe na formiranje Katina identiteta kao sigurnog i zaštićenog. Također, kada Kata shvati da je Nataly u opasnosti, povjerava se majci i to im pomaže razriješiti situaciju.

Iako je protagonist romana *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* u formativnim godinama kada se očekuje velik utjecaj vršnjaka ili medija, u ovome romanu na formiranje identiteta vrlo važnu ulogu ima obitelj – i posredno (zbog promjene škole i nove vršnjačke skupine) i neposredno (zbog razvoda roditelja i novih partnera koje nalaze). Sve promjene uzrokuju nezadovoljstvo i nesigurnost u mladića Luke. Iz ranije uređene i financijski situirane obitelji djeca se nađu u novoj situaciji u kojoj majka mora više raditi, a djeca time imaju manji nadzor. Luka, odličan učenik i izvrstan matematičar, mijenja svoje ponašanje i životne navike pod utjecajem novih životnih okolnosti i razvija ovisnost prema igranju računalnih igara, a pokazuje i otpor prema roditeljima, osobito ocu, a promjene se vide i u školskim ocjenama. Sve to upućuje na njegovu nesigurnost jer je nesretan zbog svih promjena koje su mu se dogodile. Majka mu nastoji pomoći, često bezuspješno, a pomoć traži i od oca kao istospolnog obiteljskog autoriteta koji bi mogao imati veći utjecaj na Luku.

Na formiranje Lukina identiteta bitan je njegov odnos s ocem koji je zbog novonastale situacije poremećen. On se uspoređuje s ocem kada se osjeća kao pobjednik iako kao pojedinac u razdoblju rane adolescencije i zbog svega što se dogodilo, dobro vidi njegove mane i osuđuje oca zbog novonastale situacije. Majka, iako krivica ne leži na njoj, nego očevom zasnivanju nove obitelji, ima osjećaj krivnje što tinejdžeru pruža priliku da manipulira njome. U njihovu se odnosu vidi sukob roditeljske kulture i kulture mladih jer Luka ne želi provoditi vrijeme uz aktivnosti koje je mama zamislila kako bi provodio manje vremena uz računalo, poput odlazaka u prirodu.

Rudan (2004: 38) navodi da „U djetinjstvu dijete izvore za postizanje osjećaja (narcističkog) dobrog stanja nalazi u roditeljskoj brizi, pohvalama i ljubavi“, a Luka, iako u razdoblju kada se na roditelje gleda drugačije i kada se pojačava utjecaj vršnjaka ili okreće sebi, ipak želi i dalje zadržati taj osjećaj sigurnosti uz roditeljsku brigu i pažnju. Žali zbog događaja u svojoj obitelji i želi da neke stvari budu kao prije, makar samo da roditelji imaju kontakt. S obzirom da pojedinci mogu imati različite uloge u različitim periodima života i u različitim situacijama (Paternai-Andrić 2012), Luka je svjestan svojega odrastanja i promjena svoje uloge, ali se koleba između svijeta odraslih

u kojemu postoje neki drugi zakoni i svijeta djece kada se odrasta zaštićeno. Osjeća se nesigurno, odbačeno, traži i pažnju i odnos s oba roditelja. Izražava želju i za razmjenom nježnosti s majkom čime se izražava njegova želja za izostankom „narcističkog pomaka“ (Rudan 2004: 38) karakterističnog za njegove godine. „Mama mi je dala nježnu pusu. Najradije bih se stisnuo uz nju kao kad sam bio mali i bojao se grmaljvine i mraka. Ali nisam. Odrastao sam“ (Tihi-Stepanić 2014: 25).

Novi životni kontekst može zahtijevati drugačiji identitet od prethodnog (usp. Petrnai-Andrić 2012). Luka, iako do sada odličan učenik i dobar matematičar, nakon razvoda roditelja i promjene školske sredine, život bazira na igricama, izbjegavanju školskih obveza i svega što mu je prije bilo važno. Obiteljski problemi uz probleme s vršnjacima dovode Luku do netipičnih i nestereotipnih reakcija. On plače kad vidi oca i njegovu novu ženu zajedno, a pokazivanje osjećaja kulminira i delikvencijom i oštećivanjem očeva auta, što, uz pojavnost problema s kladenjem, predstavlja netipično ponašanje za mladića inače poznatoga kao odlikaša i dobrog ponašanja.

U novoj situaciji djeca, Luka i njegova mlađa sestra Maja, pokušavaju naći svoje mjesto. Nerijetko se događa da bivaju ostavljeni da se sami brinu za sebe ili ih „čuvaju“ mediji kako bi otac nesmetano mogao raditi što treba ili želi. Otac je prezaposlen, ali Luka ne doživljava jednako njegov poslovni uspjeh jer smatra da nije uspješan čovjek koji je ostavio ženu i djecu. Nedostaje mu u svakodnevicu, ne želi imati susrete s njim samo ponekad i zbog te razočaranosti i ljutnje, čini evaziju u svijet igrica u kojemu se osjeća uspješno. „Život je stvarno kompliciran (...) U igrici točno znaš što te čeka, u svemu tome ima i logike i pravde, a u životu nema ni jednog ni drugog. I neka mi još netko kaže da su igrice bezosjećajne. Vidim da je svijet prepun osjećajnih ljudi, počevši s mojim roditeljima“ (Tihi-Stepanić 2013: 39). Kriza u obitelji kulminira fizičkim nasiljem između oca i Luke, koje za njihovu obitelj inače nije bilo uobičajeno, a nakon incidenta Luka još više bježi u svijet računalnih igara.

Djeca u obitelji različito gledaju na novonastalu situaciju i ponašanje roditelja, a njihova reakcija povezana je s njihovim uzrastom. Mladić kritički gleda na postupke svojih roditelja, pogotovo oca kojeg smatra krivim za sve, dok se njegova sestra Maja, koja je mlađa i nije još ušla u razdoblje adolescencije, lakše prilagođava novoj situaciji i novim obiteljskim odnosima. Luka ne prihvaća ni majčinu novu vezu što rezultira time da ima narušene odnose sa svim članovima obitelji izražavajući tako neslaganje s njihovim odlukama. U razrješavanju njegovih problema velik utjecaj ima majka koja mu pomaže razgovorom. U toj se situaciji obitelj pokazuje kao sigurno utočište, nema povišenih tonova, a takva obitelj utječe na formiranje pojedinca sa zrelim stavovima. Luka postaje svjestan da su mu roditelji pokušali omogućiti normalan

život unatoč problemima u kojima su se sami našli i da su i oni imali grižnju savjesti zbog situacije koja se dogodila. Njihovo se ponašanje i životni odabiri u konačnici ne osuđuju, nego se žele prikazati kao netko tko ima „pravo na ljubav“. Kriza u obitelji se razrješuje tako da se svi mire s novom situacijom, a djeca s novim životnim partnerima svojih roditelja.

2.3. Kolektivni identitet i utjecaj vršnjaka

U razdoblju adolescencije utjecaj vršnjaka sve je jači i pojedinci teže uklopljenosti u odabrane skupine. Kada govorimo u utjecaju vršnjaka i identitetu, onda je važna identifikacija koja se „konstruira na poziciji nekog zajedničkog porijekla ili zajedničke osobine s drugom osobom ili grupom, ili s idealom, i u skladu sa solidarnošću i odanošću koje počivaju na prirodno uspostavljenim temeljima“ (Hall 2006: 359). U oba romana mladi uspostavljaju odnose s vršnjacima, ali s obzirom na problematiku romana, važnost vršnjačkih odnosa i utjecaja nije jednako prikazana. U romanima je kao važan prikazan utjecaj vršnjaka unutar razreda, gdje se pojavljuju pojedinci koji su vrlo različiti i različitog tipa ponašanja što utječe i na njihove međusobne odnose.

U romanu *Imaš fejs?* dvije protagonistice imaju različite društvene statuse što utječe i na njihovo ponašanje i percepciju sebe u odnosu na druge. Upravo se u odnosu prema vršnjacima uočava fluidnost identiteta i stvaranje identiteta ovisno o kontekstu (v. Hall 1996 [2006]; Kaufmann 2006; Peternai-Andrić 2012; Koss i Tucker-Raymond 2014; Skelin-Horvat 2017), jer se dvije protagonistice u društvu vršnjaka i drugačije ponašaju i drugačije osjećaju. Nataly je najzgodnija u razredu i svoj izgled koristi za uspostavljanje društvenih odnosa i stjecanje društvenog statusa. „Nataly ne samo što je lijepa, već ima *ono nešto*. Uvijek djeluje kao da točno zna što želi, a to joj, u našem smušenom pubertetskom svemiru, donosi posebne bodove. Svi se još uvijek tražimo, samo Nataly odaje dojam da se našla“ (2011: 8). Kata, iako razvijenih stavova i zrelih razmišljanja o mnogim područjima života, kada se promatra u odnosu na ostale vršnjake, osjeća manjak samopouzdanja te se smatra običnom, prosječnom djevojkom. U odnosu prema vršnjacima i njezin je identitet povremeno nesiguran jer i ona želi biti uklopljena i dio klape, što zahtijeva na primjer moderno odijevanje. Slunjski i Kos-Lajtman (2018) navode da osobito na konstrukciju ženskih likova utječu elementi popularne kulture koji se, između ostaloga, ogledaju i u izgledu likova. U romanu se veza sa suvremenim civilizacijskim kompleksima izražava kroz odjeću, što čini posredno opiranje roditeljskoj kulturi. Mladi žele biti moderni, nositi novu odjeću, a u Katinoj se obitelji

djeca odgajaju da ne budu potrošači u svijetu orijentiranom konzumerizmu. Iako Kata razvija otpor prema takvom stanju u obitelji, ona se ne buni javno nego otpor ostaje unutar njezinih dnevnikačkih zapisa.

Adolescentice se međusobno često uspoređuju i preispituju stavove i vrijednosti u kojima su odgojene. Tako Kata ima manje samopouzdanje zbog više razloga, od imena koje joj se ne sviđa i nije „moderno“, zbog odjeće koja također nije moderna, pa do vlastitih kvaliteta kao što je komunikativnost. S druge strane Nataly, koja ima mnoge društvene kvalitete, žali što i u njezinoj obitelji nisu odnosi idealni kao u Katinoj.

Likovi adolescenata svoj identitet grade s obzirom na okolnosti koje su im dane ili dostupne i ono što želi postići, a pa se uočavaju razlike među njima, od odlikašice Kate, ljepotice i prihvaćene Nataly pa do zlostavljačice Marine, što se u romanu tumači tipom odgoja u njezinoj obitelji, i pripadnice supkulturne skupine darkersko-pankersko-emo-metalnog imidža Tene. I dječaci pokazuju sklonosti pripadanju supkulturnim skupinama, a iz romana se može iščitati da na pripadnost supkulturnoj skupini upućuje i tip obitelji u kojoj pojedinci odrastaju jer bilo kakav odmah od tradicionalne obitelji upućuje na nesigurnost pojedinca i traženje sebe na nekim drugim mjestima, odnosno skupinama.

Suvremeno vrijeme nosi i nove obrasce ponašanja i nove načine komunikacije, koja se premješta na društvene mreže pa tako Nataly radi profil na *fejsu* kao još jedan od zahtjeva za društvenom prihvaćenošću, kao i potvrde vlastita statusa. Na tom profilu ona ima desetine novih prijatelja, ali komunicira i s ljudima koje ne poznaje u životu izvan virtualnog svijeta. Želi vezu sa zgodnim dečkom kako bi izazvala zavist drugih, odnosno kako bi održala status „popularne“ cure.

Samo je jedan lik adolescenta u romanu prikazan bez kolebljivosti i nesigurnosti tipične za tu dob – mladić Domagoj, pojedinac formiranog identiteta na kojega ne utječu događaji s medijima ili popularna kultura. On ima kritički odmak prema svijetu i onda loši utjecaji slabe, a on se fokusira na ono što mu je bitno.

Proces kolektivne identifikacije koji u određenim kontekstima može biti snažan, npr. u suprotstavljanju drugim skupinama, zastupanju svojih prava, slavlja, kulturnim događajima i dr. (Kaufmann 2006) u romanu se uočava prilikom slavlja rođendana na Bundeku. Kolektivni i individualni identitet nekad su u opreci i drugačije naravi (Kaufmann 2006). S obzirom na adolescentsku dob, likovi teže kolektivnoj identifikaciji i krše ono što je bilo dio njihova dotadašnjeg identiteta, odnosno stila života i načina ponašanja. Kata, inače uzorna odlična učenica, želeći ispuniti zahtjeve vršnjачke skupine, radi što i njezini vršnjaci, odnosno pije i puši. Događaj rezultira

pijanstvom i trijeznjenjem u ustanovi Hitne pomoći, a vijest o tome je završila na svim internetskim portalima s komentarima upućenim protiv obitelji i mladih.⁸

Zbog promjene sredine i nove škole Luka se, u romanu *Bacit ću ti kompjuter kroz prozor*, osjeća kao *outsajder*. On je već po nekim svojim osobinama drugačiji od drugih vršnjaka, odličan je učenik i izvrstan matematičar i splotom okolnosti mora se snaći u novoj sredini. Osjeća nesigurnost jer ga novi vršnjaci procjenjuju. Kako je mladima u dobi od 13, 14 godina važan utjecaj vršnjaka i pripadnost, on stječe prijatelje u novoj sredini i to mu djelomično pomaže u teškoj situaciji u kojoj se našao zbog razvoda roditelja, ali priman bijeg mu, kako je već navedeno, predstavljaju mediji odnosno računalne igre. On nastoji svoj društveni status graditi ne otkrivajući istinu o svojoj obitelji jer se zbog cijele situacije osjeća nesigurno.

Skupina s kojom se druži ima nešto drugačije interese od ostalih mladih i njihovi su interesi nešto bliži roditeljskoj kulturi, nisu problematični i imaju vlastite zanimacije. Odlaze na klizanje, u kino, a ne zanima ih rođendan najpopularnije razredne djevojke. Svatko od njih prikazan je u svjetlu mladenačke nesigurnosti, bilo po pitanju uspostavljanja romantične veze ili nerazriješenih privatnih situacija. U razmišljanjima i ponašanju prema vršnjacima Luka je vrlo zreo i shvaća kada se njegovi prijatelji ne ponašaju dobro i rade krive postupke.

2.4. Škola kao čimbenik formiranja identiteta

Škola se u oba romana pojavljuje u pozadini naracije i kao mjestu na kojemu se formiraju adolescente klape. U dobi u kojoj su protagonisti mijenja se odnos prema autoritetima, pa se i profesori u školi ponekad gledaju s negativnim predznakom i doživljava ih se kao drugačije, negativne i usmjere protiv sebe. U romanu *Imaš fejs?* škola je prikazana gotovo idealizirano (usp. Dragun 2015), mlade nastoji usmjeriti pravim vrijednostima i upozoriti na negativnosti konzumerističkog društva. Posebno se uloga škole ističe nakon Katina pijanstva kada razrednica i stručna služba u školi pomažu riješiti kriznu situaciju te je nastoje zaštititi. Reakcija škole, odnosno razrednice, pedagoginje i psihologinje pokazuje da ne postoji oponentski, konfliktan odnos školskih autoriteta prema učenicima koji su svojim ranijim trudom i dobrim ponašanjem pokazali kakvi su.

⁸ Kos-Lajtman i Slunjski (2017) događaj povezuju s popularnom kulturom i uočavaju negativan utjecaj i imitiranje odraslih pri ponašanju djece. „Suvremeni roman za djecu i mlade često prikazuje da su pojedinci koji ne prihvaćaju popularne obrasce ponašanja djelomično ili potpuno isključeni iz društva, u koje im je, naravno važno pripadati u ranjivim, formativnim godinama“ (Kos-Lajtman i Slunjski 2017: 83, prijevod V. Ž. Z.).

U romanu *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* škola se pojavljuje u pozadini problema u kojima se našao mladić Luka, ali se problemi osobne naravi i ovisnost o računalnim igrama reflektiraju i na školu pa on, inače izvrstan učenik i matematičar, počinje pokazivati i otpor prema školi, ocjene mu postaju lošije, te postaje neaktivan u školi. Ipak, u romanu se nastoji prenijeti pedagoška poruka, pa stoga Luka razvija svijest o tome što je dobro za njega i želi ponovno biti dobar učenik i ići na natjecanja iz matematike.

3. Zaključak

Romani Jasminke Tihi-Stepanić *Imaš fejs?* i *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* na čitateljima privlačan i aktualan način prikazuju protagoniste koji su u razdoblju rane adolescencije, te načine njihova odnosa prema korištenju medija, uspostavljanja odnosa s vršnjacima, te odnose u obitelji.

U dvama analiziranim romanima protagonisti su mladić i djevojke i njihovi su interesi, te problemi s kojima se suočavaju drugačiji, a može se uočiti da su načini rješavanja/ulaženja u problemske i situacije rodno obilježeni. U oba je romana važna uloga medija. Djevojke slobodno vrijeme provode uz društvene mreže i tražeći veću prisutnost vršnjaka i pokazujući težnju za uspostavom ljubavnih veza, dok se mladić Luka, opterećen problematičnom obiteljskom situacijom, okreće igranju računalnih igara. Mediji se pojavljuju i u pozitivnom i u negativnom kontekstu, ali je naglašenija negativna uloga medija, uz donošenje i pedagoških poruka. Mediji se pojavljuju kao supstitucija za nezadovoljavajuće i problematične obiteljske odnose, kao mjesto uspostave novih društvenih odnosa, ali i kao mjesto izvora za adolescente opasnih informacija i poticanja na opasne načine ponašanja. Oni utječu na formiranje identiteta mladih, njihovo ponašanje i na odluke koje donose u vrijeme svojega odrastanja, a koje mogu ostaviti dugoročne, uglavnom loše, posljedice na njih. Ujedno, na formiranje identiteta mladih utječe slika obitelji jer mladi koji odrastaju u zaštićenim obiteljima formiraju siguran identitet i manje su podložni krizama, dok se kod mladih kod kojih se pojavljuje obiteljska problematika, veća ili manja, razvija i nesiguran identitet i krize identiteta koje rezultiraju supstituiranjem obitelji ili evazijom na druga mjesta, odnosno u promatranim romanima virtualni svijet. Utjecaj vršnjaka, koji je važan u godinama u kojima su protagonisti romana, pokazao se kao važan. U romanu *Imaš fejs?* utjecaj vršnjaka ukazuje na kolebljivosti identiteta između roditeljskih interesa i kulture i zahtjeva suvremenog društva i vršnjačke skupine kojoj se želi pripadati, dok u romanu *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* utjecaj vršnjaka pomaže u prevladavanju nesigurnosti i problema u obiteljskoj okolini. Škola se nalazi u pozadini naracije i iako u godinama u kojima su protagonisti dolazi

do otpora prema autoritetima, u romanima se naglašava važnost škole, dobrog ponašanja i učenja.

Izvori:

- Tihi-Stepanić, Jasminka, *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor*, Alfa, Zagreb, 2013.
- Tihi-Stepanić, Jasminka, *Imaš fejs?*, Alfa, Zagreb, 2011.

Literatura:

- Culler, Jonathan, *Književna teorija – vrlo kratak uvod*, AGM, Zagreb, 2001.
- Dragun, Dragica, Utjecaj masovnih medija i virtualne komunikacije na primjeru romana „Imaš fejs?“, u: Stjepan Blažetin (ur.), XII. međunarodni kroatistički znanstveni skup, Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, Pečuh, 2015, str. 512–517.
- Erikson, Erik, *Identitet i životni ciklus*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2008.
- Flaker, Aleksandar, *Proza u trapericama : prilog izgradnji modela prozne formacije na građi suvremenih književnosti srednjo- i istočnoevropske regije*, Liber, Zagreb, 1983.
- Hall, Stuart, Kome treba identitet?, u: Dean Duda (ur.), *Politika teorije: zbornik rasprava iz kulturalnih studija*, Disput, Zagreb, 2006, str. 357–374.
- Hamersak, Marijana; Zima, Dubravka, *Uvod u dječju književnost*, Leykam international, Zagreb, 2015.
- Hranjec, Stjepan, *Pregled hrvatske dječje književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
- Jerkin, Corinna, Lajk za romane Jasminke Tihi-Stepanić, *Književnost i dijete, časopis za dječju književnost i književnost za mlade*, 1(1), 2012, str. 126–129.
- Kaufmann, Jean-Claude, *Iznalaženje sebe – Jedna teorija identiteta*, Anti-barbarus, Zagreb, 2006.
- Kos-Lajtman, Andrijana; Slunjski, Kristina, Influence of Popular Culture on Character Formation in the Contemporary Croatian Children's Novel, *Croatian Journal of Education – Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 19 (sp. Ed. 1), 2017, str. 73–94.
- Koss, Melanie; Tucker-Raymond, Eli, Construction and Depiction of Identity in Young Adult Novels with Digital Communication Technologies, *The ALAN Review*, 41 (2), 2014, str. 34–43.

- Lovrenčić, Željka, Pogovor, u: Tihi-Stepanić, Jasminka, *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor*, Alfa, Zagreb, 2013, str. 149–154.
- Nikolić-Hoyt, Anja, Simbolički aspekti uporabe suvremenoga engleskog jezika: konstruiranje prestižnih i poželjnih identiteta, u: Pišković, Tatjana; Vuković, Tvrtko (ur.), *Drugi – Alteritet, identitet, kontakt u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi, Zbornik radova 44. seminara Zagrebačke slavističke škole*, Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016, str. 175–184.
- Dostupno na: http://www.hrvatskiplus.org/upload/zbornici/ZSS_2016.pdf (10. 3. 2019).
- Pateman, Carole, *Ženski nered: demokracija, feminizam i politička teorija*, Ženska infoteka, Zagreb, 1998.
- Peternai-Andrić, Kristina, *Ime i identitet u književnoj teoriji*, Antibarbarus, Zagreb, 2012.
- Rudan, Vlasta, Normalni adolescentni razvoj, *Medix*, 10 (52), 2004, str. 36–39.
- Skelin-Horvat, Anita, *O jeziku i identitetima hrvatskih adolescenata*, Srednja Europa, Zagreb, 2017.
- Slunjski, Kristina; Kos-Lajtman, Andrijana, Transgresije u prezentaciji ženskih likova u suvremenom hrvatskom dječjem romanu u kontekstu utjecaja popularne kulture, *Detinjstvo – časopis o književnosti za decu* 18 (2), 2018, str. 3–14.
- Zima, Dubravka, *Kraći ljudi – Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

Mrežni izvori:

<http://www.hdkdm-klubprvihpisaca.hr/tihi-stepanic-jasminka>
(Pristup 10. ožujka 2019)

Vedrana ŽIVKOVIĆ-ZEBEC & Marija ZBOŽIL

**FORMING A YOUTHFUL IDENTITY IN NOVELS *IMAŠ FEJS?*
AND *BACIT ĆU TI KOMPJUTER KROZ PROZOR*
JASMINE TIHI-STEPANIĆ**

The paper explores the formation of youth identity in two novels by Jasminka Tihi-Stepanić *Got Facebook?* (2011) and *I'll Throw your Computer out of the Window* (2013). Jasminka Tihi-Stepanić belongs to contemporary Croatian children's literature and young adults' authors and in her books she brings the problems and challenges of growing up in the 21st century. In the analyzed novels the center of narration are protagonists from the period of early adolescence and their problems and interests, which include the use of media, family relationships, peer relationships and school responsibilities. In both of the novels media plays an important role as a space for escaping problems or place for establishing new relationships and forming a position in society. The narrative figure of family appears in the important role and the ways of functioning of the family and the type of parental education affects the formation of youth identity and ways of behavior. The influence of peers suggests the inconsistency of adolescent identities that lie between parents' demands and aspirations for belonging to a peer group. The school is in the background of narration in both novels, but leaves a positive influence on the formation of characters' identities.

Keywords: literature for young adults; the formation of a youth identity in literature; early adolescence; *Got Facebook?*, *I'll Throw your Computer out of the Window*